

EVOLUȚIA ABORDĂRILOR CLASICE ȘI CONTEMPORANE

REFERITOR LA CONCEPTUL DE COMPETITIVITATE A ECONOMIEI NAȚIONALE

*Margareta BRADU**Universitatea de Stat din Moldova*

Obiectivul acestui articol este o încercare de a sistematiza teoriile clasice și contemporane despre competitivitatea economiei naționale, care a devenit o adevărată preocupare importantă în toate țările, atât dezvoltate, cât și în curs de dezvoltare.

De-a lungul timpului s-a schimbat modul de abordare a acestui concept, care a devenit foarte complex prin semnificația sa, factorii ce-l determină și indicatorii care-l măsoară.

De aceea, este necesar a delimita competitivitatea ca fenomen, concept și indicator.

Cuvinte-cheie: *competitivitate economică, avantaj absolut, avantaj comparativ, avantaj competitiv, competitivitatea economiei naționale, competitivitate internațională.*

THE EVOLUTION OF THE CLASSICAL AND MODERN APPROACHES REFERRING TO THE CONCEPT OF COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY

The aim of the current article constitutes an attempt to systemize the classical and modern theories referring to competitiveness of the national economy which became a real important concern in all countries, both developed and developing.

The way of dealing with this concept has changed over the time and it became very complex through its significance, factors that determine it and the indicators that measure it.

That is why it is necessary to delimit the competitiveness as a phenomenon, concept and indicator.

Keywords: *economic competitiveness, absolute advantage, comparative advantage, competitiveness of the national economy, international competitiveness.*

Introducere

Competitivitatea este un concept complex, cercetat de economiștii din întreaga lume de-a lungul timpului. Totuși, până în prezent nu s-a format o viziune clară asupra conceptului dat, precum și asupra factorilor de sporiere a competitivității economiilor naționale.

În condițiile luptei concurențiale internaționale, rolul competitivității economiilor naționale devine tot mai important. Diferențele dintre valorile naționale, culturale, cele dintre structurile economice, organizaționale existente și evoluțiile istorice ale statelor contribuie la atingerea unei competitivități dure între statele lumii.

În ultimele decenii competitivitatea este utilizată mai mult ca indicator de măsurare a performanțelor economico-sociale ale țărilor la nivel global, și mai puțin cercetată ca concept.

Mai mult decât atât, în ultimul timp despre competitivitate mai mult vorbesc politicienii decât savanții.

Teorii clasice și contemporane despre competitivitate

Teoriile despre competitivitate își au începutul în teoriile comerțului internațional, acesta fiind considerat și principala sursă de îmbogățire a națiunilor.

Conceptul de competitivitate a țărilor a evoluat în teoriile clasice, mai ales ale lui Adam Smith și David Ricardo.

Ipotezele care stăteau la baza teoriei „Avantajului absolut” a lui A.Smith sunt:

- resursa economică disponibilă-rară;
- abundența factorului natural pe baza căruia o țară trebuie să se specializeze în producerea acelor bunuri care pot fi obținute mai ieftin decât în orice altă țară, cu care aceasta are relații economice de schimb.

În așa fel, A.Smith consideră că o națiune trebuie să dezvolte domeniile productive în care beneficiază de avantaje absolute, ceea ce înseamnă că aceasta este mai competitivă decât alte națiuni.

Luând în considerare perioada în care a fost elaborată această teorie, putem sublinia faptul că în această teorie nu se luau în calcul cheltuielile tranzacționale, care în economiile contemporane sunt destul de mari.

La rândul său, în „Teoria costurilor competitive de producție și a avantajelor relative reciproce în comerțul internațional” D.Ricardo a făcut o încercare de a înțelege cum concurează noțiunile și cum acestea își aleg modelul lor de a produce bunuri economice, pentru a fi competitive în comerțul exterior.

D.Ricardo consideră că „o națiune care produce și vinde la extern bunurile pe care le realizează cu costuri de producție mai mici relativ cu alte bunuri naționale, iar în schimbul lor procură alte mărfuri a căror realizare la intern se dovedește mai puțin avantajoasă” [1].

Este poate potrivit să evidențiem momentul că „Teoria costurilor comparative” a apărut în perioada când comerțului exterior a luat amploare în urma revoluției industriale, Marea Britanie fiind preocupată de a-și consolida legăturile cu coloniile de pe alte continente. Toate acestea au dus la accentuarea problemei de a pune baza teoretică a relațiilor economice internaționale și a politicii externe optime.

Am putea conchide că teoriile clasice au evaluat competitivitatea națiunilor prin prisma utilizării factorilor naturali, cum ar fi pământul și munca, comerțul exterior servind ca factor și indicator al competitivității economiilor naționale. Aceste teorii au avut un caracter mai degrabă static decât dinamic.

Această viziune despre comerțul exterior ca factor principal se mai menține și în unele concepte contemporane.

Studiul contemporan al conceptului de competitivitate își ia începutul în anii '40 al secolului trecut, prin abordarea neoclasică a conceptului. În context am putea menționa în primul rând „Teoria pură a comerțului internațional” a lui Stolper-Samuelson (1941), care pune accentul pe liberalizarea comerțului, care beneficiază factorul abundent în detrimentul factorului rar [2].

În 1943 Joseph Schumpeter, cercetând fenomenul competitivității în țările capitaliste, menționează că „adevărată natură a competitivității capitaliste nu este competitivitatea prețurilor, ci competența tehnologică, ce conduce la „noi produse”, noi tehnologii, noi surse de ofertă, noi forme de organizare (...) care determină avantaje decisive de cost sau calitate și care sparge nu numai limitele profitului, ci înseși fundamentele lor și viața lor” [3, p.27].

Aici apare o abordare dinamică a competitivității, care se regăsește în mai multe teorii.

Puțin mai târziu apare teoria dotării cu factori de producție sau Modelul Heckscher-Ohlin-Samuelson (H-O-S), potrivit căreia o țară dispune de avantaj comparativ în producerea unui bun atunci când utilizează intensiv factorul caracterizat prin abundență factorială relativă în raport cu partenerul său comercial [4].

În această teorie Samuelson prevede niște condiții care sunt dificil de realizat în economia contemporană.

P.Samuelson susține că schimbările internaționale duc la egalizarea remunerării factorilor de producție în următoarele condiții:

- pe piețele naționale și internaționale există o concurență perfectă;
- factorii, care sunt perfect mobili și în concurență perfectă în cadrul frontierelor naționale, sunt remunerați conform productivității marginale;
- sunt neglijate costurile de transport.

În 1953 apare o nouă teorie – „Paradoxul lui Leontieff” care, aplicând modelul „input-output” pentru economia americană, plecând de la observația că SUA reprezintă o țară abundentă în capital, a încercat să demonstreze că exporturile americane sunt mai intensive în capital decât importurile.

Argumentând faptul că un lucrător american are o productivitate mai ridicată decât unul străin, el a conchis că SUA erau de fapt abundente în factorul muncă și nu în capital.

Productivitatea muncitorilor americani derivă din existența din abundență a unui al treilea factor de producție specific SUA, *managementul* [5].

După cum observăm, în toate sus-numitele teorii și modele economice competitivitatea a fost studiată mai mult prin prisma factorilor de producție, acestea fiind utilizate îndeosebi în procesul de producere a bunurilor la export sau, mai bine zis, destinate comerțului internațional în urma căruia se acumula bogăția națională.

În anii '80 al secolului trecut au apărut teoriile moderne începând cu teoria „Avantajului competitiv” a lui M.Porter, sau teoria „Diamantului național”, care deplasează accentul în abordarea despre competitivitate de la „dotarea cu factorii de producție și resurse naturale” spre eforturile de a investi și a forma capital [6].

Teoria „Diamantului național” a apărut ca o punte de trecere de la teoriile despre competitivitate bazată pe dotarea cu resurse (viziune clasică și neoclasică) la un concept de competitivitate nou bazat pe cinci forțe competitive, cum ar fi:

- factorii de producție;
- cererea internă;
- industriile conexe;
- strategia firmei și concurenței;
- politicile guvernamentale.

Porter, în studiile sale, a arătat că unele țări au reușit să atingă performanțe mari fără a dispune de factori de producție în abundență. SUA, Italia și Marea Britanie au înregistrat creșteri substanțiale confruntându-se cu deficite bugetare și rate ale dobânzilor foarte înalte; Elveția și Germania – în condițiile unor monede naționale puternice. De asemenea, în țările în curs de dezvoltare, respectiv și în Republica Moldova, este pe larg răspândită convingerea că forța de muncă abundentă și ieftină, precum și resursele naturale reprezintă principalul factor care determină competitivitatea națională. Astfel de țări cum sunt Elveția, Germania și Suedia au prosperat când factorul munca era nu doar deficitar, dar și scump și aceste țări, ale căror economii se bucură de succes pe arena internațională, nu se numără printre țările abundente în resurse naturale [7].

Introducerea „noui paradigme” a „avantajului competitiv”, de către M.Porter, a făcut ca noțiunea de competitivitate să capete o importanță majoră în aprecierea performanțelor economice în țară și la nivel internațional.

Economiștii de renume internațională, Jeffrey și D.Sachs și Dr. Frederic Hu, precum și Forumul Economic Mondial, propun o nouă abordare, prin determinarea pentru fiecare țară a unui indice al competitivității la nivel global (Global Competitiveness Report). Institutul pentru Dezvoltarea Managementului din Laussan, introduce acest indicator (1989) și propune o definiție mai clară a competitivității: „capacitatea unei economii naționale de a realiza o rată de creștere economică susținută și ridicată, ca măsură a modificării anuale a PIB pe locuitor”.

În R.Moldova, academicianul Gr.Belostecinic introduce în circuitul științific o nouă noțiune de competitivitate: „este necesară o competitivitate inovațională, astfel se va ajunge la o relație directă – Economia cunoașterii – creștere economică sustenabilă”.

Pentru aceasta R.Moldova are nevoie de transformări, care să-i permită să facă un salt spre o competitivitate bazată pe cunoaștere și informație, cu referință la toate sectoarele cunoașterii: cercetare, inovare, educație, tehnologii informaționale și comunicații, considerate factori de competitivitate pe termen lung, care generează extranalități pozitive pentru activitatea economică în ansamblu [8, p.11-16].

A.Stratan menționează că nici în prezent nu s-a ajuns în rândul oamenilor de știință la un consens în ceea ce privește definirea acestei noțiuni, dar în cea mai mare parte, atunci când se vorbește despre asigurarea competitivității unei națiuni, se are în vedere orientarea eforturilor și resurselor naționale spre sporirea bunăstării naționale, ceea ce presupune asigurarea unor venituri reale mai mari ale populației, sporirea productivității factorilor de producție și a performanțelor comerțului exterior [9, p.112].

Dacă analizăm „Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității în Republica Moldova”, competitivitatea înseamnă livrarea valorii și satisfacerea clienților locali și externi ai întreprinderilor autohtone. În acest context, prețul contează cel mai mult. Prin urmare, costurile de producție și performanța afacerii – prin intermediul produsului, eficienței producerii, politicii fiscale și, în special, al inovării și productivității – sunt determinanții cruciali ai competitivității [10, p.5].

Alte viziuni care se mai întâlnesc sunt expuse de diferite instituții internaționale, cum ar fi:

✓ Competitivitatea este abilitatea de a produce bunuri și servicii care trec testul pieței internaționale și care, în același timp mențin niveluri înalte și sustenabile de venituri, sau, mai general, abilitatea regiunilor de a genera, când sunt expuse competitivității externe, niveluri relativ înalte de venituri și ocupare (Global Competition; The New Reality, Report on the Resident's Commission on Industrial Competitiveness, 1985 și a Comisiei Europene (1999);

✓ Capacitatea economică a unei națiuni de a produce o îmbunătățire rapidă și susținută a condițiilor de viață (Global Competitiveness Report, 1996);

✓ Capacitatea unei economii de a sigura populației un înalt nivel de trai și un grad de ocupare, pe baze sustenabile (Forumul Economic Mondial și susținută de Comisia Europeană (2000-2004)).

Concluzii

Ca concluzie am putea evidenția următoarele aspecte.

În primul rând, fiecare dintre școlile de gândire economică, precum și fiecare savant, instituție națională și internațională, au influențat semnificativ modalitatea de percepere a conceptului de competitivitate la general, în diferite perioade de timp.

În al doilea rând, la momentul actual conceptul competitivității economiilor naționale nu este bine delimitat de fenomenul competitivității internaționale, nefiind clar specificați și indicatorii competitivității.

Deci, nu putem vorbi despre o definiție unanim acceptată, despre un concept unitar privind competitivitatea economiei naționale.

În al treilea rând, în literatura de specialitate lipsește o analiză a factorilor de influență asupra sporirii competitivității economiei naționale. De aici derivă puncte de vedere diferite despre mecanismele și politicile de ameliorare, de măsurare și înțelegere a competitivității; aceasta apare ca un concept cu multe abordări (de către savanți, instituții, în Foi de parcurs etc.).

Și totuși, în pofida multitudinii de definiții existente, clar se evidențiază faptul că dezvoltarea competitivității economiei naționale duce la îmbunătățirea bunăstării națiunilor.

Așadar, am mai putea evidenția că competitivitatea unei națiuni nu înseamnă doar succesul exporturilor, deoarece nicio națiune nu poate asigura un surplus comercial în toate sectoarele economiei. Totodată, specializarea în anumite sectoare implică automat diminuarea produselor în alte sectoare; în așa fel, în economiile naționale trebuie de dezvoltat acele activități pe baza cărora va crește bunăstarea națiunii.

Referințe:

1. RICARDO, D. *Opere alese*. 2 vol. (336 p.; 335 p.). Chișinău: Universitas, 1993.
2. SAMUILSON, P. International Factor Prices Equalisation, Once, Again. In: *The Economic Journal*, 1949.
3. SCHUMPETER, J.A. *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Massi Harvord University Pres, 1934 p.27.
4. Ibidem.
5. LEONTIEFF, W. *Producția internă și comerțul exterior, reexaminarea poziției capitalului american*, 1953.
6. PORTER, M.E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Simon&Schuster, 1985, p.91.
7. PORTER, M.E. and ENRIGHT, M.J. *Studies in National Advantage, forthcoming*. Harvard Business Review, May-June, 1987, p.43-59.
8. PORTER, M. *The Competitive Advantage of Nations*. Basingstoke, Macmillan, 1990.
9. BELOSTECINIC, Gr. Creșterea competitivității economice – condiție obligatorie de accelerare a procesului de aderare a RM la UE. În: *Materialele Conferinței din 26-28 octombrie 2012*. Universitatea „Spiru Haret”, Brașov, România.
10. BELOSTECINIC, Gr., CHISTRUGA, B., ILIADI, Ch., GUȚU, C., MOVILĂ, Ir., BALTAG, Gr. *Competitivitatea și creșterea economică în contextul economiei bazate pe cunoaștere, integrării regionale și europene*. Program de Stat nr.1(32) martie 2014, p.11-16.
11. *Analiza competitivității naționale prin prisma indicatorilor de performanță a exporturilor*. Institutul de Economie, Finanțe și Statistică al AȘM. Chișinău, 2011, p.112.
12. *Foaia de parcurs – pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova*. Aprobata prin Hotărârea de Guvern nr.4 din 14 ianuarie 2014, p.5.
13. *Program Operațional Sectorial „Dezvoltarea Resurselor umane 2007-2013”*. București, 27 august, 2014.

Prezentat la 20.06.2016